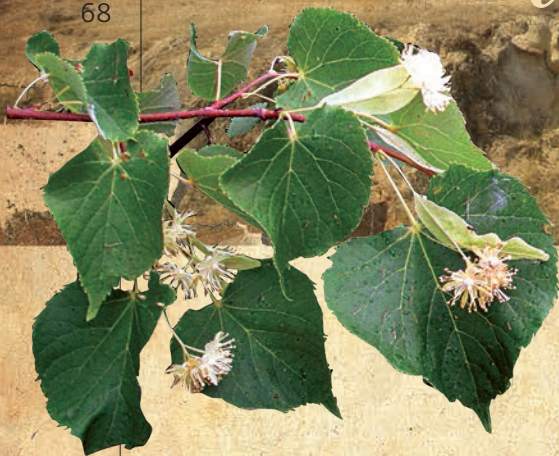

Стежками «далекої» царівни

68

На світанку 1 серпня 1913 року в невеличкому грузинському містечку Сурамі відійшла за небокрай вічності всевітньо відома поетеса Леся Українка.

Марина КІРЮХІНА,
Едуард КІРЮХІН

У садибі художника Фотія Красицького, що в Києві на Пріорці, є вікова липа, посаджена Ларисою Косач (Леся Українка – псевдонім, під яким прославилися її безсмертні творіння). Обоюдно рідну землю, Леся полюбляла далекі мандрівки, із яких привозила різні екзотичні речі. І через багато років вони нагадують про свою загадкову володарку.

Якщо відкрити хвіртку і, обминувши білий будиночок, пройти в тінистий сад непримітними стежками, якими ступала нога поетеси, то можна побачити столітні кизиліві кущі. Вони дивом дожили до нашого часу. Їх Леся Українка привезла з гірських монастирів Кавказу, щоб посадити на цій мальовничій київській околиці. Мабуть, на згадку про своє перебування тут. Недаремно на Сході кизил, дозрілі плоди якого асоціюються із краплинами крові, має сакральне значення.

...Повернувшись із Єгипту, Леся відвідала Київ. Це був її останній візит до міста над Дніпром. Перед тим, як відбути на Кавказ, Лариса Косач взяла участь у святковому засіданні українського клубу «Родина» на Володимирській, 42, біля Золотих воріт. Цей будинок добре зберігся до нашого часу і пам'ятає останнє прижиттєве вшанування Лесі Українки літературною й науковою громадськістю. Людмила Старицька згадувала: «Бліда якась,

сяюча Леся з величезними букетами в руках, із словами, повними енергії, любові та віри, і зі смертю в очах...».

Увечері поїзд вирушив на Кавказ, до міста служби її чоловіка Климентія Квітки. Спочатку був Кутаїсі, а потім гірський Сурамі. З Кавказом Лесю Українку пов'язує маловідома, але напрочуд романтична історія її юності. Якийсь час невеличку кімнату в родині Косачів винаймав студент Київського університету Святого Володимира Нестор Гамбарашвілі. За участь у студентському русі 1894 року його виключили з Московського університету. Нестор продовжив навчання в Києві. У молодих людей, як виявилось, були схожі погляди на суспільно-політичне життя, обоє захоплювалися філологією та літературою. Одного дня Леся подарувала юнакові своє фото зі зворушливим написом: «Бажаю Вам, пане Несторе, послужити сумлінно та беззавітно Вашій прекрасній рідній країні. Коли буде потреба у товариській допомозі та пораді – згадайте, що є на світі Лариса Косач. Київ, 6.V.1896 р.». Нестор якось поцікавився, який подарунок він міг би привезти їй з Кавказу. Палка та імпульсивна Леся відповіла, що хотіла б мати справжній кавказький кинджал. Незабаром поетеса стала власницею невеличкого, оздобленого сріблом кинджала,

виготовленого найкращими майстрами Дагестану. 1913 року попри заборони влади Нестор Гамбарашвілі виступив з емоційною промовою на Байковому кладовищі в Києві під час прощання з великою поетесою, громадською діячкою і просто чарівною жінкою з незламною волею. Дожив він до 1966 року: доля подарувала йому 96 літ. Нестор Гамбарашвілі залишив цікаві, живі спогади про Ларису Косач.

До незабутніх та маловідомих сторінок «київського» періоду життя Лесі Українки належать і події початку ХХ сторіччя, пов'язані з гостюванням у садибі Фотія Красицького (до речі, онука сестри Тараса Шевченка Катерини). Близько 1900 року відомий уже тоді художник Красицький оселився на Пріорці в невеличкому, але дуже зручному будиночку з великою земельною ділянкою. Відтоді на гостину до нього потяглися визначні діячі української історії та культури. Разом відпочивали, спілкувалися. Бували тут Микола Лисенко, Михайло Старицький, Михайло Грушевський, Тадей Рильський... Гуляла садом і Леся Українка.

1904-го Фотій Красицький написав чарівний портрет Лесі: це один із двох, які були створені за життя поетеси. Немов жива, ніжна та незламна душа Лесі розмовляє з нами

Старезний, густий,
предковитий ліс на Волині.
Посеред лісу простора галява
з плакучою березою і з великим
прастарим дубом.

Галява споро переходить в куп'я
та очерети, а в одному місці в яро-зелену
драговину - то береги лісового озера,
що утворилося з лісового струмка.

Лісова пісня

крізь дим часу, коли дивимося на це полотно.

Від 1908 року Леся Українка за станом здоров'я дедалі рідше навідувалася до України. Її найкращі твори з'явилися на світ у далеких краях. На Кавказі, в Кутаїсі була написана – лише за 10 днів! – велична драма-феєрія «Лісова пісня». Протягом цього фантастичного часу, як пригадувала сама Леся, вона не могла ні спати, ні їсти:

перед очима все спливали спогади далекого водинського дитинства.

Проживши лише 42 роки, вона залишила по собі унікальний доробок. «Мені, видно, на роду написано, – казала Леся подрузі, – бути такою «далекою» царівною. Пожила в Азії, поживу ще й в Африці, а там... просуватимуся все далі й далі, поки не зникну, не перетворюсь на легенду, – хіба ж це погано?..».

Видатна поетеса вела дуже скромний спосіб життя. Кошти йшли на лікування і постійні переїзди. А одержаний спадок тяжкохвора Лариса Петрівна Косач витратила не на себе, а на організацію фольклорно-етнографічних досліджень.

Лесина мати Олена Пчілка, також znana літераторка й журналістка, пережила дочку на 17 років. Вона зберігала дві срібні сережки Лариси, невеликий фотопортрет в оригінальній рамці з вишитим українським орнаментом та заморську вазу. Її Леся Українка свого часу привезла з Єгипту.

БАЛАДОНЬКА-ЗАГАДОНЬКА (До картини «Віконце». 1965)

Основа соснова, а скляне піткання,
Серед ночі – зірки в очі, а сонечко зрання,
Поля – скляні, блакитняні, межі – дерев'яні,
Ходить собі у спідниці чи то у фіранці.
Три веселі четвертинки,
найстарше – четверте,
П'яте гостре, шосте просте
в стіні розпростерте...
Несе в пригорщах блакитних Сонце в хату.
Кватирки нема, щоб Горю не ввійшло.
Несе в пригорщах блакитних Ніч із хати.
Кватирки нема, щоб Злагода не вийшла.
Якби я досі був у Мама, я хотів би бути
ВІКОНЦЕМ.

Продовжуємо публікацію картин Тетяни Яблонської та віршів Івана Драча до них, що не побачили світ 1969 року, коли було знищено чотиритисячний наклад альбому «Тетяна Яблонська» у видавництві «Мистецтво» через обвинувачення в націоналізмі.

Іван Драч